

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF INCREASE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF PHYSICAL CULTURE TEACHER

У статті на основі структурно-логічного аналізу літератури та узагальнення власного досвіду охарактеризовано педагогічні умови, які спрямовані на підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури у системі післядипломної педагогічної освіти. Актуальність пошуку ефективних шляхів підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури визначається потребами суспільства у новому поколінні педагогічних кадрів, які на високому рівні зможуть реалізувати оздоровчі, освітні та виховні завдання, що відповідає пріоритетним напрямам державної освітньої політики України. Важлива роль у досягненні високого рівня професійної компетентності відводиться системі післядипломної педагогічної освіти, де створюються сприятливі умови для оптимізації процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, постійного професійного розвитку, саморозвитку та самовдосконалення. Надається характеристика кожній педагогічній умові та окреслюються її змістові складники, які позитивно впливають на професійний розвиток, саморозвиток та самовдосконалення вчителя фізичної культури в період підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Перша педагогічна умова – забезпечення позитивної динаміки розвитку ціннісного ставлення вчителів фізичної культури до професійного самовдосконалення та саморозвитку в період підвищення кваліфікації; друга – розширення та збагачення практичного досвіду вчителів фізичної культури з компетентного розв'язання педагогічних ситуацій, що виникають у професійній діяльності, на основі використання інтерактивних методів навчання; третя – вдосконалення процесу оволодіння педагогами сучасними фізкультурно-оздоровчими технологіями та підготовка до їх впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітньої школи. Наводиться алгоритм технології організації та проведення майстер-класів з фізичного виховання у загальноосвітній школі, які найбільш ефективно впливають на динаміку розвитку показників професійної компетентності педагога.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна компетентність, учитель фізичної

культури, підвищення кваліфікації, майстер-клас.

The article on the basis of structural and logical analysis of literature and generalization of own experience characterized by pedagogical conditions aimed at improving the level of professional competence of the teacher of physical culture in the system of postgraduate Pedagogical education. The relevance of finding effective ways to increase the level of professional competence of a physical culture teacher is determined by society's needs in the new generation of pedagogical personnel who will be able to realize health, educational and educational Task that meets the priority areas of the State educational policy of Ukraine. An important role in achieving a high level of professional competence is given by the system of postgraduate pedagogical education, where favorable conditions are created for the optimization of the process of improving the skills of teachers, permanent Professional development, self-development and self-improvement. It is provided by the characteristics of each pedagogical condition and outlines its informative components, which positively influence the professional development, self-development and self-improvement of the teacher of physical culture during the period of training of pedagogical workers. First pedagogical condition – ensuring positive dynamics of development value proposition the attitude of teachers of physical culture to professional self-improvement and self-development during training. The second – the expansion and enrichment of the practical experience of physical education teachers with competent of solving pedagogical situations that arise in professional activities, based on the use of interactive teaching methods. Third – the improvement of the process mastering by teachers of modern physical and health technologies and preparation for their implementation in the educational process of secondary school. The algorithm of technology of organization and conducting of master-classes on physical education in secondary school, which most effectively influence on dynamics of professional competence development of the teacher, is provided.

Key words: pedagogical conditions, professional competence, teacher of physical culture, advanced training, master-class.

УДК 378.015.3:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-3-25>

Христова Т.Є.,

докт. біол. наук,
професор кафедри теорії і методики
фізичного виховання та спортивних
дисциплін

Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Ребар І.В.,

старший викладач кафедри теорії
і методики фізичного виховання
та спортивних дисциплін
Мелітопольського державного
педагогічного університету імені
Богдана Хмельницького

Старостенко В.О.,

студент IV курсу
природничо-географічного факультету
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Нові вимоги системи вищої освіти в Україні та численні зміни, що відбуваються в галузі фізичного виховання і спорту, виразно окреслюють широке коло питань, пов'язаних з проблемами вдосконалення рівня професійної майстерності, зокрема, це стосується і різних аспектів підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури [1; 8, с. 17].

В умовах сьогодення фізкультурно-спортивний рух є важливим компонентом соціально-культурного життя суспільства; являє собою поліфунк-

ціональне явище, яке посідає провідне місце у фізичній та духовній культурі; виступає відносно самостійною галуззю національного господарства; вносить певний вклад в економіку [7, с. 28].

Актуальність пошуку ефективних шляхів підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури визначається потребами суспільства у новому поколінні педагогічних кадрів, які на високому рівні зможуть реалізувати оздоровчі, освітні та виховні завдання, що відповідає пріоритетним напрямам державної освітньої політики України. Важлива роль у досягненні високого рівня

професійної компетентності відводиться системі післядипломної педагогічної освіти, де створюються сприятливі умови для оптимізації процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, постійного професійного розвитку, саморозвитку та самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній педагогічній науці розроблено теоретичне підґрунтя для розв'язання зазначеної проблеми [2, с. 18; 5, с. 23]. Структурно-логічний аналіз наукової літератури засвідчує, що значну увагу питанням підвищення рівня професійної компетентності різних за фахом учителів в умовах післядипломної освіти приділяли Ф. Байбанова, І. Гришин, Н. Лісова, Н. Мурована, О. Онаць, М. Поліщук, В. Саюк, Е. Соф'яну, В. Стрельников, Л. Шевчук та інші. Разом із тим установлено, що проблема підвищення та вдосконалення рівня професійної компетентності вчителя фізичного виховання в системі післядипломної педагогічної освіти розглядається лише в окремих працях Г. Богданова, Л. Певіциної, Т. Панкратович.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній науково-педагогічній літературі не приділяється досить уваги дослідженню різних аспектів проблеми підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури у системі післядипломної педагогічної освіти.

На підставі вищезазначеного **мета роботи** полягала у наданні характеристики педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Специфіка професійної діяльності вчителя фізичної культури проявляється в комплексному вирішенні оздоровчих, освітніх, виховних завдань у контексті формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я учнів у навчально-виховному процесі сучасної школи. Ґрунтуючись на результатах логічного аналізу науково-методичної літератури, узагальненні власного досвіду, можна констатувати, що особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури проявляються у комплексній генерації та поєднанні теоретичних знань, методичних підходів, рухових умінь і навичок, вільному володінні змістом навчальної програми та фізкультурно-оздоровчими технологіями. З урахуванням викладених вище теоретико-методологічних позицій професійну компетентність вчителя фізичної культури слід розуміти як інтегративну професійну характеристику особистості, яка включає сукупність теоретичних, психолого-педагогічних знань, методичних підходів, рухових умінь і навичок, професійно значущих особистісних якостей, які дають змогу вчителю фізичної культури ефективно розв'язувати педагогічні

завдання у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Безумовно, для підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури необхідно створити педагогічні умови, які сприятимуть ефективному здійсненню цього процесу. У великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «умова» визначено як: необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь [4, с. 1296]. Це поняття є досить поширеним у наукових працях, що підкреслює його значення для сучасної педагогічної науки. У контексті нашого дослідження ми розглянемо педагогічні умови як важливі чинники, що сприяють підвищенню рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури у системі безперервної педагогічної освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що поняття «педагогічні умови» розглядається у різних аспектах, при цьому багато авторів наводять своє трактування. Так, Г. Богданова вважає, що педагогічні умови становлять змістову характеристику компонентів (зміст, організаційні форми, засоби навчання та характер взаємин між учителем та учнями), які моделюють педагогічну систему [2, с. 21]. В. Чайка розглядає педагогічні умови як спеціально створені реальні обставини професійно орієнтованої роботи тих, хто навчається [8, с. 71]. На думку Т. Сорочан, педагогічні умови – це особливості підготовки керівників шкіл до управлінської діяльності у системі післядипломної педагогічної освіти, які сприяють розвитку професіоналізму [6, с. 134]. На наш погляд, педагогічні умови – це спеціально створені обставини, які передбачають вибір змісту, форм, методів навчання та сприяють досягненню високого рівня професійної компетентності.

Слід зазначити, що педагогічні умови відрізняються від інших умов, наприклад, соціальних, психологічних, організаційних [3, с. 19]. Соціальні умови відображають особливості ставлення суспільства до проблем розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, вимоги до атестації педагогів. Психологічні умови базуються на закономірностях розвитку та самореалізації особистості вчителя та передбачають створення психологічного комфорту з урахуванням індивідуальних особливостей. Організаційні умови визначають загальні вимоги до структури та порядку проходження вчителями курсів підвищення кваліфікації [7, с. 36].

Спираючись на особливості неперервної підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, враховуючи теоретико-методологічні положення підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти, нами було обґрунтовано

та визначено педагогічні умови, що сприяють підвищенню рівня зазначеної якості у фахівців з фізичної культури, а також шляхи їх упровадження в практику безперервної педагогічної освіти.

Перша педагогічна умова – забезпечення позитивної динаміки розвитку ціннісного ставлення вчителів фізичної культури до професійного самовдосконалення та саморозвитку в період підвищення кваліфікації. В основу цієї педагогічної умови покладений усвідомлений, цілеспрямований вибір учителя фізичної культури щодо ціннісного ставлення до власного творчого самовдосконалення та саморозвитку. Це зумовлено тим, що ціннісне ставлення вчителя фізичної культури до фахового вдосконалення є одним з найважливіших чинників підвищення рівня професійної компетентності. Наявність ціннісного ставлення педагога до професійного самовдосконалення та саморозвитку формує мотивацію, необхідну для здійснення певних дій, що призведуть до отримання позитивних результатів у професійній діяльності та особистісному розвитку [1].

Для посилення ціннісного ставлення, вмотивованості та зацікавленості педагога професійним самовдосконаленням нами було запроваджено «Портфоліо професійних досягнень учителя фізичної культури», що мало спонукати до участі у різноманітних заходах з удосконалення фахової підготовки, самостійно планувати власну діяльність, можливість обирати заходи з підвищення рівня професійної компетентності відповідно до власних потреб. Іншим компонентом забезпечення позитивної динаміки розвитку ціннісного ставлення вчителів фізичної культури до професійного самовдосконалення та саморозвитку є створення відповідного середовища й атмосфери в педагогічному колективі, де підтримується та заохочується творчий педагогічний пошук, надається кваліфікована методична допомога.

Друга педагогічна умова полягає в розширенні та збагаченні практичного досвіду вчителів фізичної культури з компетентного розв'язання педагогічних ситуацій, що виникають у професійній діяльності, на основі використання інтерактивних методів навчання. У цьому контексті передбачається формування когнітивних умінь, комунікативних здібностей у процесі вирішення спеціально змодельованих професійних ситуацій; розвиток здатності взаємодіяти з усіма учасниками навчально-виховного процесу з урахуванням принципів гуманістичної педагогіки; створення комфортних умов для навчання вчителів фізичної культури, за яких кожний учасник відчуває себе рівноправним партнером, успішним й інтелектуально спроможним; обмін професійним практичним досвідом, що сприяє знаходженню адекватного способу вирішення педагогічних ситуацій, які виникають у професійній діяльності вчителя фізичної культури.

Виходячи зі специфіки професійної діяльності вчителів фізичної культури, ми виокремили як третю педагогічну умову вдосконалення процесу оволодіння педагогами сучасними фізкультурно-оздоровчими технологіями та підготовку до їх упровадження в навчально-виховний процес загальноосвітньої школи. Підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури включає накопичення не тільки теоретичної інформації, але й оволодіння практичними навичками із сучасних технологій фізкультурно-оздоровчої діяльності. Відповідно до зазначеного нами було запроваджено проєкт професійного розвитку, який спрямований на розширення рухового досвіду вчителів фізичної культури та майстер-класи з формування вмінь обирати та впроваджувати сучасні фітнес-технології в навчально-виховний процес під час проведення уроків фізичної культури та позакласних занять з учнями загальноосвітньої школи.

Заклад вищої освіти університетського типу є верхівкою системи освіти та традиційно розглядається як центр інтелектуального й духовного становлення студентства. Тому третя педагогічна умова вимагає надання студентам інформації про форми, методи, засоби розвитку й удосконалення життєво важливих рухових якостей, збереження та зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості. Актуальність проблеми стану здоров'я студентської молоді пов'язана з необхідністю призвичаїти її до здорового способу життя, підвищити її фізичну активність як важливу складову частину інтелектуально-творчої особистості. Зберігається протиріччя між потребою суспільства в здорових громадянах, здатних реалізувати свої фізичні, інтелектуальні сили в сфері виробництва, науки, культури, та низьким рівнем громадського здоров'я та байдужим ставленням людей, зокрема значної кількості вчителів-предметників, до здорового способу життя. Отже, назріла нагальна необхідність у підготовці здобувачів вищої освіти, які усвідомлюють значущість здорового способу життя та здоров'язбережувальних технологій.

Натепер немає узагальнюючих робіт науковців України та зарубіжжя, у яких розглянуто теоретико-методичні засади формування позитивного ставлення до фізичної культури у студентів університетів та окреслено й висвітлено ці засади. Сучасна складна соціально-економічна ситуація в Україні, як і стан загальної культури й духовності населення, висуває перед національною вищою школою нове надзвичайно важливе завдання. Його сутність полягає в необхідності перегляду концептуальних основ самої організації підготовки фахівців і відповідному визначенні її змісту та технологій, які б забезпечували якісно новий рівень їхнього професіоналізму [3, с. 19].

Участь учителів фізичної культури в проєктах професійного розвитку сприяє підвищенню рівня професійної компетентності, формуванню ґрунтовних знань, умінь та навичок з методики викладання фізичного виховання, використання інноваційних здоров'язберезувальних технологій навчання у фізичному вихованні та фізкультурно-оздоровчій спрямованості уроків фізичної культури. Залучення фахівців фізичної культури до проєктів професійного вдосконалення позитивно впливає на підвищення їхньої мотивації до творчості, самоосвіти та самовдосконалення.

Майстер-класи надають можливість учителям фізичної культури ознайомитись з практичним досвідом провідних педагогів та оволодіти професійними навичками проведення уроків з використанням різноманітних фітнес-програми. Під час майстер-класів педагоги мають змогу не лише побачити, а й самостійно виконати ті вправи й прийоми, які вчитель-майстер застосовує у своїй практиці. Це позитивно відображається на професійному зростанні вчителя та його рівні фахової компетентності.

Майстер-класи є цікавою формою організації навчання як для педагогів, які проявляють активну позицію у пошуку шляхів свого професійного зростання, так і для вчителів, які пасивно ставляться до власного професійного розвитку. Вагоме значення майстер-класи мають і для самого вчителя-майстра, бо він також розвивається і вдосконалює свої професійні вміння та навички. Проведення майстер-класів розраховане на певну групу вчителів фізичної культури, яких об'єднує загальна мета – перейняти в учителя-майстра його досвід роботи, професійні та особистісні якості, майстерність тощо. Найчастіше така передача здійснюється шляхом прямого показу прийомів роботи з роз'ясненням кожної дії. Майстер-клас включає комплекс методичних прийомів, оригінальних педагогічних дій щодо ефективного вирішення навчально-виховних завдань, якими володіє лише цей педагог. Позитивний результат навчання в роботі майстер-класу полягає в тому, що: вчитель, оволодіваючи запропонованим учителем-майстром механізмом навчання, активізує свій педагогічний досвід і знаходить способи його оновлення; пасивний учитель, виконуючи певний алгоритм дій, включається в активну пізнавальну діяльність.

Під час підготовки майстер-класів слід спиратись на алгоритм технології його проведення:

1. Презентація педагогічного досвіду вчителя-майстра.

1.1. Коротка характеристика учнів обраного контингенту.

1.2. Коротке обґрунтування основних ідей технології, яка ефективна в роботі з цією категорією.

1.3. Опис досягнень досвіду роботи вчителя-майстра.

1.4. Визначення проблем і перспектив у роботі вчителя.

2. Представлення системи уроків.

2.1. Опис системи уроків у режимі ефективної педагогічної технології.

2.2. Визначення основних прийомів роботи, які вчитель-майстер демонструватиме слухачам.

3. Імітаційна гра.

3.1. Учитель-майстер проводить урок з учителями (учасниками майстер-класу), демонструючи прийоми ефективної роботи з учнями.

3.2. Під час проведення майстер-класу його учасники одночасно виступають як у ролі учнів, які активно залучаються до роботи, так і експертів, які аналізують та оцінюють запропоновані дії та заходи.

4. Моделювання.

4.1. Самостійна робота учасників майстер-класу з розробки власної моделі уроку в режимі технології уроку вчителя-майстра.

4.2. Вчитель-майстер виконує роль консультанта, організовує самостійну діяльність учасників і управляє нею.

5. Рефлексія.

5.1. Дискусія за наслідками спільної діяльності вчителя-майстра та учасників.

5.2. Досягнення цілей у роботі майстер-класу визначається відповідно до поставленої мети.

Висновки. Отже, охарактеризовані педагогічні умови є сприятливою основою для досягнення високого рівня професійної компетентності вчителів фізичної культури, їх професійного зростання та самовдосконалення. Особливо ми акцентуємо увагу на застосуванні інтерактивних форм навчання та запровадженні майстер-класів, які найбільш ефективно впливають на динаміку розвитку показників професійної компетентності.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі роботи будуть спрямовані на представлення експериментальних результатів запропонованих педагогічних умов розвитку професійної компетентності вчителів фізичної культури у післядипломній педагогічній освіті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азаров В. Розвиток професійної компетентності вчителя фізичної культури в системі методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу. Теорія та методика управління освітою. 2012. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2012_9_4.
2. Богданова Г.С. Характеристика педагогічних умов підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 8(2). С. 18–24.
3. Божик М.В. Професійні та особисті якості вчителів-предметників і особливості їх формування засобами професійно-прикладної фізичної підготовки. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2009. № 9 (59). С. 17–35.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Гайдук Н.О. Теоретичні передумови формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 17 (204). Ч. II. С. 22–30.
6. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : монографія. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.
7. Христова Т.Є. Управління процесом у сфері фізичного виховання : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Фізичне виховання». Мелітополь : Колор Принт, 2016. 92 с.
8. Чайка В.М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / за ред. Г.В. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 275 с.